

“שית אלפי שנין הוי עלמא” - מהר”ל נצח ישראל פרק כ”ז.

ראש הישיבה - הרב מיכאל ברום (המאמר שוכתב מתוך קלטת של שיעור שנאמר בישיבת
שילה בזמן חורף, התשס”א).

הקדמה:

עניינו של פרק כז' הינו בעצם להציג בפנינו את החלוקה העקרונית של ששת אלפים שנה בהם העולם מתקיים. העקרון של ששת אלפים שנה בנוי על היסוד של ששת ימי הבריאה, כאשר החוקיות היא שבעולם הזה יש שש רוחות השמים, כלומר ארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה, ולכן כל דבר גשמי הוא ביסוד השש, כאשר היסוד של הנקודה השביעית היא הנקודה הרוחנית שמופיעה בין או בתוך הנקודות הללו.

“בחיבור הזה יתברר כי הזמן הוא המוציא לפועל, מה שראוי לצאת לפועל בכל הזמנים אשר הם בעולם כי הכל תלוי בזמן, ומפני שהם תלויים בזמן יוצא כל אחד לפועל בזמן הראוי לו”.

הזמן הוא מוציא לפועל, כלומר: יש פוטנציאל מסוים ופוטנציאל זה יכול לקבל את הביטוי המלא, החיצוני שלו, ולהוציא מהכח אל הפועל בזמן מסוים – בזמן שהוא מתאים לדבר. ה”בכח” קיים אבל ה”בפועל” יכול להופיע רק בזמן מסוים. “וכמו שאמר שלמה”י “לכל זמן ועת לכל חפץ” לכל דבר יש את הפוטנציאל שלו שמתגלה בזמן מסויים.

“ובמדרש רבה זמן רב היה לאדם הראשון לכנס לגן עדן שנאמר “ויקרא אלוקים את האדם” וגו’ זמן היה לו שיצא ממנו. זמן היה לנח ליכנס לתיבה שנאמר: “בא אתה” וגו’ זמן היה לו שיצא ממנו. זמן היה לו לאברהם שנתנה לו המילה שנאמר: “בעצם היום הזה” וגו’ ועת לכל חפץ – זמן היה לו לאותו חפץ שהיה בשמים שינתן לארץ אימתו” בחודש השלישי”גו.

יש לשים לב לחלוקה של המדרש. המדרש מחולק לשני חלקים שהם שני חלקי הפסוק. “לכל זמן ועת לכל חפץ” יש הבדל בין “זמן” ל”עת”. זמן מורה על דבר שהוא גשמי, חומרי כל דבר שהוא מתחת לזמן, שבעצם משועבד לזמן – זהו סמל הדבר

¹¹קהלת ג'

החומרי. "עת" כבר לא מורה על יסוד הצמצום של הזמן אלא יותר ענין של הופעה. עד כה הדוגמאות היו בנוגע ל"זמן", חוץ ממתן תורה שנאמר לגביו "עת", כיון שהתורה לא שייכת בזמן, היא דבר רוחני ולא שייך לצמצם אותה תחת צמצום של זמן.

"וביאור ענין זה כי הדברים שהם תחת הזמן, כמו כל הדברים הגשמיים שהם תחת הזמן, ואף נתינת המצוות, לפי שהמצוות דהיינו עשיתם נמשכים אחר האדם שהוא גשמי, ולפיכך היה זמן מוגבל שתינתן המילה אצל אברהם. אבל התורה מפני שהיא שכלית בלבד לא תיפול תחת הזמן."

"נר מצוה ותורה אור", "מצוה" משולה לנר - תלוי בדבר הגשמי, והתורה משולה ל"אור" - הדבר המופשט, לא תלויה ב"זמן" אלא ב"עת"

"אבל שייך בזה עת כי אין העתה זמן כאשר ידוע למי שמבין את זה". לכך אמר ועת לכל חפץ כי העתה אינה זמן ובעתה אשר מוכן לזה היה ראוי שתנתן התורה, וכבר כתבנו זה בחיבור תפארת (פרק כה) ומכל מקום למדנו שהדברים הם מתחדשים בזמן המיוחד להם, והנה הדברים מבוארים."

יש זמן ויש עת. זמן זוהי הופעה שקשורה להתפתחות של מציאות בעולם הזה. "עת" אינה קשורה להתפתחות בעולם הזה, עת מלשון עיתוי - משהו שהוא מעל העולם הזה, לא קשור לחלקיקים בעולם הזה, ולכן התורה שהיא מעל העולם הזה שייכת לעת, אבל לא לזמן.

המהר"ל כעת עוסק בהגדרת מושג הזמן - בהקשר של העולם הזה. מה ההבדל העקרוני בין עת לזמן? ניתן לומר כי ה"עת" נותנת תוכן ל"זמן". הזמן הוא מסגרת הפעולה שבתוכה פועלת ה"עת". ניתן להמשיל דבר זה לשעון, כאשר המסגרת היא הגדרת השעה, והתוכן הוא המאורעות המתרחשים בתוך השעה הנתונה. השמש פועלת ומרשימה - ובהתאם לזה יש התנהגות של זמן. גם לאדם יש דפוסי התנהגות שונים - הוא מתנהג שונה בבוקר מאשר בצהריים, ובצהריים שונה מאשר בערב. זמן מלשון לזמן - זה מתאים, מזומן ומיוחד לשעה זאת. למשל: אדם חולה, בבוקר החום נמוך מהערב, האדם חולה קם בבוקר ומרגיש יותר טוב אך בערב פתאום חוזר הכאב, הלילה הוא זמן של דין ולכן מרגישים פחות טוב לעומת הבוקר שהוא זמן של חסד שאז מרגישים יותר טוב. האדם מושפע מהזמנים שמקיפים אותו, מהאירועים שעוברים עליו והם יוצרים את הזימונים, התכונות. עת - זה לא השפעה של מה שנעשה תחת השמש. עת זו ראייה אלוקית שמעל השפעות של השמש, חשבונות אלוקיים.

”ובפרק חלקי תנא דבי אליהו שית אלפי שנה הוי עלמא ב' אלפים תוהו, ב' אלפים תורה, וב' אלפים ימות המשיח ובעוונותינו שרבו, יצאו מה שיצאו.”

הכוונה היא שמשיח עדין לא הגיע. המהר”ל מסביר שהעולם מתחלק לשלוש תקופות. גם בצה”ל, להבדיל, כל דבר מתחלק לשלוש. ומכיון שמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע – כל החוקיות הקיימת ברקיע, קיימת באופן מקביל בארעא. למשל: בצבא אומרים שלכל שבת יש מוצאי שבת – אנו מוצאים יסוד זה בתפילת ”כגוונא” שאומרים בערב שבת: ”וכולוהו דינין מתעברין מיניה” בשבת אין דין ולכן אנו מאריכין בצאת השבת על מנת להאריך את החסד והרחמים של השבת. אם נחזור לענייננו, יסוד הדברים שכל דבר מתחלק לשלוש מופיע בחז”ל. כל חוקיות שמופיעה בעולם מקורה מלמעלה – שום דבר לא הומצא פה. גם כשרואים אכזריות קשה והפרעות התנהגות של אנשים – מקורה ושורשה בגיהנום. העולם הזה הוא לבוש, הוא מולבש על העולמות העליונים. אדם שהולך עם חליפה, ולחליפה יש צורה, החליפה לא יצרה בעצמה את הצורה אלא האדם שמתחת הוא זה שמעצב את הצורה. העולם הזה הוא לבוש, צורה, לעולמות העליונים.

כך גם מסביר בעל ה”תורה אור” את יסוד המשלים, הרי כל אחד יכול למשול משלים כמו שמצינו בשלמה משה שלושת אלפי משלים, אבל היסוד הוא שהדברים יופיעו כפי שהם מופיעים ביסוד הפיזיקלי – אותו חוק. כל חוק פיזיקלי הוא לבוש וחליפה לחוק רוחני, זה לא המצאה. למשל: חוק ”כלים שלובים” שאם יש שני כלים מחוברים, ויש נוזל שעובר ביניהם, לא משנה הגודל או הצורה, תמיד גובה של הנוזל יהיה אותו גובה, חוק זה לקוח מהיסוד של ”זה לעומת זה עשה אלוקים” כוחות הטומאה והקדושה תמיד יהיו באותו גובה.

כך גם בחוק הגרביטציה – כדור הארץ מושך אליו את כל המציאות, זה כח המשיכה של הכח החומרי, אך כח משיכה זה אינו מושג אובייקטיבי קבוע, אלא משתנה ונובע מהיסוד הרוחני – ככל שאדם יותר רוחני הגרביטציה פועלת עליו פחות. למשל: כשאדם רוקד בחתונה, יוצא שהוא רץ ומקפץ בערך שנים עד שלוש קילומטר, אם היינו אומרים לאדם שהוא הולך עכשיו למסע, הוא מיד היה מתעיף, אך כיון שאדם מרוכז ברעיון רוחני – בהתאם לזה הגוף מגיב. הכל עניין של מגמת המחשבה של האדם. אם אדם יש לו מחשבות רוחניות לשם מצוה – אין עליו חוק הגרביטציה. ”הארון נושא את נושאו”.

”ואין ספק שצריך טעם וסברא שמחלק הזמן של העולם לאלו חלקים, ובאיזה צד מתיחס כל אחד ואחד מאלו דברים לחלק ממנו”.

כוחו של המהר”ל הוא לקחת את הדברים הפנימיים ביותר ולהכניס אותם למשבצת רציונלית, להגדיר אותם ולהסביר. אין תופעה שהמהר”ל לא מטפל בה ולא עושה מאמץ עליון לתת את ההסבר הרציונלי לתופעה הרוחנית. שואל המהר”ל: א. מה הרעיון שהעולם מתחלק לשלושה חלקים? ב. אחרי שנסביר מזה

תוהו וכו' מדוע הוא מופיע דוקא כחלק ראשון? מדוע תורה דוקא בשני? מדוע משיח
בחלק השלישי? כל דבר דורש הסבר רוחני.

”וביאור ענין זה כי הזמן הוא המשך המציאות”.

זמן זה ההתמשכות של המציאות. כל מה שנמשך בעולם הזה, כל זרימה
שממשיכה לזרום, יתחלק לשלושה חלקים: להתחלה, לאמצע ולסוף. כל דבר מורכב
משלושה חלקים. גם לכל דבר גשמי יש התחלה, אמצע וסוף.

”וכל המשך יתחלק להתחלה ומתחלק אל האמצע,
ומתחלק אל הסוף, ואי אפשר בפחות מאלו ג' חלקים. וכל אחד ואחד
יש לו שם בפני עצמו, שאין ספק כי ההתחלה הוא מחולק מן
האמצעי והאמצעי מחולק מן הסוף, כי כל אחד ואחד יש לו גדר בפני
עצמו.”

כל חלק הוא ישות עצמאית, כלומר: ההתחלה עומדת בפני עצמה, האמצע בפני
עצמו, וגם הסוף עומד בפני עצמו.

”ומפני זה מחלק ג"כ זמן כל העולם לשלושה חלקים אלו, כי זמן כל
ימי העולם הוא ו' אלפים, כדאיתא התם אמר רב קטיני שית אלפי
שני הוי עלמא וחד חרב, שנאמר ”ונשגב ד' לבדו ביום ההוא” ונאמר:
”שיר ליום השבת ליום שכולו שבת” ונאמר: ”כאלף שנים בעיניך
כיום אתמול כי יעבור”.

א"כ מתי מתקיים ”ונשגב ד' לבדו ביום ההוא”? בשבת שזה בשנת השבעת
אלפים, שאז העולם יהיה בגדר של עולם נחרב. ”עולם נחרב” פירושו (על קצה
המזלג) לפי הרמב"ם שהעולם הבא זה בשמים בגן עדן, אז בסוף ששת אלפים שנה,
”יכבו פה את האורות”, העולם יחרב כפשוטו וכולם יעשו הסבה למעלה. לפי
הרמב"ן זה קצת שונה כיון שהעולם הבא יהיה בעולם הזה, וזה גופו של תחית
נמתים, אבל אז צריך להבין את העניין של עולם חרוב.

”וביאור ענין זה מה שאמר כי שית אלפא שני הוי עלמא וחד חריב,
וזה כי הדעת מחייב שיהיה השי"ת לבדו בעולמו וזהו ”ונשגב ד' לבדו
ביום ההוא”. כי אם העולם נהג בהנהגתו לעולם היה הוא יתברך
מצטרף אל אל הנמצאים תמיד. והוא יתברך נבדל מכל הנמצאים,
ואף שהוא יתברך מצטרף אל הנמצאים במה שהוא סיבה ועילת
הנמצאים, מ"מ הוא נבדל מהם ג"כ. ולפיכך במה שהוא סיבה להם
מנהיג אותם ונותן להם הויה, ובמה שהוא יתברך נבדל מהם הוא
נשגב לבדו ולא נמצאו הנבראים ולפיכך וחד חרב שנאמר: ”ונשגב ד'
לבדו ביום ההוא” שיהיה הוא יתברך בלבד ואין נמצא איתו שום
מציאות עוד. כי הוא יתברך עילה לנמצאים והם עלולים,”

כלומר ד' הוא הסיבה, הוא ברא אותנו ואנחנו נבראים.

“אם היה העלול נמצא תמיד היה משתווה אליו העלול שיהיה נמצא תמיד כמו העילה ואין כאן מקום זה כלל לבאר. לכך במה שהוא יתברך מצטרף אל הנמצאים, נמצאו הנמצאים בהיותן, ובמה שהוא יתברך נבדל מהם יש כאן שביתה מהם. לכך שית אלפי שני הוי עלמא במה שהוא מצטרף אל הנמצאים”

כלומר, העולם קיים ששת אלפים שנה ובכך אנו מבליטים ומחדדים את ההבנה שהקב"ה מצטרף אל הנמצאים ונותן לנו את החיות,

“וחד חרוב היא האלף השביעי וזהו מצד שהוא נבדל מן הנמצאים”

וזה בשביל להראות לנו שד' הוא הבורא ולכן העולם נחרב.

“ומאחר שאי אפשר לומר רק שיהיה כאן שביתה והפסק ובו יהיה נשגב לבדו נבדל מן הנמצאים, ראוי אל זה השביעי כי בכל מקום הוא מיוחד לקדושה כמו שהתבאר בחיבור גבורת ד'. ולכך השי"ת הוא קדוש בכל הקדושות, לכך נבדל מן הנמצאים, והוא יתברך מתקדש מן העולם הזה באלף הז' ונשגב באלף הז' וכל דבר שהוא חומרי או נוטה אל החומרי הוא חרב. כי אין העולם הגשמי יש לו כח באלף השביעי, מפני כי אלף השביעי מיוחד לנבדל מן הגשמי.”

כלומר, המספר שש הוא שייך לנבראים, במשך ששת ימי החול ובמשך ששת אלפים שנה, יש מעמד לנבראים, אבל תמיד בנקודה השביעית הדגש הוא על הקדושה, ועל הבירור שד' הוא הנבדל מאיתנו והוא הבורא שלנו ולכן אז, תמיד בנקודה השביעית אין מקום לנברא כנברא, ומודגשת הנקודה של הבורא ולא הנקודה של הנברא.

“ולפיכך אמרו שם כשם שהשביעית משמטת אחד לז' שנה כך העולם משמט אחד לז', כי העולם נשמט ממנו והוא נשגב לבדו. ומאחר שימי העולם שית אלפי שני חלק אותם לג' חלקים, שהזמן נחלק בראשון אליהם כמו שהתבאר למעלה ההתחלה והאמצע והסוף.”

המספר שש מסמל את ששת הכיוונים בעולם הזה, ארבע רוחות השמים, מעלה ומטה. זה שייך לעולם הזה שהוא בחינה של מספר שש. אנו רואים חוקיות של התורה שכל מה מופיע במספר שבע – זה התחום של הבורא. השביעית משמטת, כלומר, שאין מקום לחוקים של העולם הזה. החוקים של העולם הזה מתבטלים תמיד כשמגיעים לנקודה השביעית.

דעת הזקנים לבעלי התוס' על התורה בפרשת נח מביאים מדרש ידוע, שהצדיקים שנותיהם תמיד מתחלקות לשבע. מספר השנים שחיו בעולם הזה הוא מתחלק לשבע, וזה במהות של השבע, למשל: אברהם חי מאה שבעים וחמש שנה, מספר המתחלק בשבע.

חוקיות זו היא חוקיות שמקיפה את העולם לאורך כל הדרך. עכשיו, כשהעולם נמצא לקראת סוף שנת הששת אלפים, חשוב לראות איך לקראת סוף האלף השישי העולם חוזר לעצמו. העולם כעולם חוזר לשורשיו, חוזר לדבר בגובה העיניים שלו. העולם חוזר לחיות את ישותו. ברור שבתחילה חוזר העולם לשורשו במישור החול, הקליפה, ורק לאחר מכן יחזור העולם לשורשו במישור הקדושה, הגרעין. למשל: בעיני מזון. פעם כל אחד היה אוכל כל מזון שהתחשק לו, אך היום יש מודעות גבוהה לאכילה בריאה יותר, נכונה יותר, מדויקת יותר. לכל מוצר שיוצא לשוק יש עליו סימון של ערך תזונתי, המרכיבים המדויקים של המאכל. לקראת סוף שנת ששת אלפים העולם חוזר לעצמו, לחיות את הטבע שלו, לא לפנטז איזה רעיון ולא לפץ את הנפש והגוף לחיות לפי הפנטזיה של המח.

מח האדם הוא המנהיג של האדם. החיות היא בלב. מרכז החיים של האדם היא בלב. אלא, המח צופה קדימה והוא מהווה את מרכז השליטה, מרכז הבקרה. האדם לא בנוי כמו ג'ירפה שהראש למעלה הרחק מהלב ומשאר הגוף, אצל האדם ד' ברא את המח צמוד מאוד לגוף, המח חושב דברים בהתאם ליכולות של הנפש והלב. אוי ואבוי למח שלא מתחשב בנתונים של הלב, הנפש והנשמה. זה יוצר עיוותים איומים, זה יוצר נתק בין המוח לבין הלב. המוח הוא מרכז הבקרה במסגרת הנתונים של הלב והנפש, הוא המנהיג של הלב והנפש. לכן צריך האדם לדעת טוב מאוד מהם כוחות הלב והנפש שלו.

התפקיד שלנו בעולם הזה הוא לחשוב מחשבות שהם בגובה הלב והנפש שלנו. העולם בדבר הזה מתקדם בצורה מאוד חיובית. היום הדבר הבסיסי ביותר בחינוך הוא היכולת לדבר בגובה העיניים. החברה חיה את עצמה – לא מה שהיה סבא, ולא מה שהיתה סבתא, אלא מה שהיא עצמה. אדם חייב לחיות לפי התרבות שלו לפי היכולות שלו.

הגמ' במסכת מכות אומרת שבא דוד והעמידן על אחד עשרה... בא מיכה והעמידן על שלוש... בא חבקוק והעמידן על אחד שנאמר- צדיק באמונתו יחיה. האם הם רפורמים? לכאורה נראה שקדמונינו עסקו בביטול מצוות התורה... אלא מסביר המהר"ל יסוד גדול, בזמן מתן תורה לעם ישראל היה הכח הרוחני לקיים כל מצווה בשלמות, ולכן הכל עמד על תרי"ג מצוות. אך הכוחות הדלדלו ונחלשו ואי אפשר לקיים את כל המצוות ככל העוצמה, בא דוד ומעמיד את התורה על אחד עשר יסודות. דוד לא ויתר על תרי"ג מצוות אלא התמקד באחד עשר מצוות ומתוך זה בנה יסוד מוצק לכל התרי"ג. העולם המשיך ונחלש עד שבא חבקוק והעמידן על אחד "צדיק באמונתו יחיה". הצפיה מאיתנו היא לפי מה שאנחנו, מה שהלב והנפש שלנו, זה היסוד הגדול. העולם היום חוזר יותר לעצמו, במסגרת זאת שהעולם הוא אמיתי יותר, כן יותר, הוא חוזר להיות הוא. העולם יורד מכל הפנטזיות ומכל הדמיונות כמו שמסביר הספורנו אצל האשה, במה שהצליח הנחש

לפתותה ולהפילה, שהכל היה דמיונות. הנחש התחיל לספר סיפורים, והנה פתאום
העץ טוב למאכל...

העולם יורד אט אט מהפנטזיות שלו וזה לקראת סוף ששת אלפים שנה, לקראת
השלב שהעולם ממצה את עצמו, את החוקיות הטבעית. העולם אכן מגיע וחוזר
לעצמו. ומתוך זה הוא גם מתחלק לשלושה חלקים, להתחלה אמצע וסוף, אלפים
לכל אחד.

